

VOORBIJ

EEN KEUZE UIT DE GEDICHTEN VAN JOHAN ESKENS

Inleiding en samenstelling: Jürgen Smit

<http://jurgen-smit.blogspot.nl/>

2015

Johan Gerard Eskens werd geboren op 4 november 1924 te Amsterdam als zoon van Petrus Johannes Eskens (elektricien) & Johanna Petronella Gortzak.

Na het afronden van de mulo gaat hij als kantoorbediende aan de slag bij Handelmaatschappij H. Albert de Bary & Co te Amsterdam. In zijn vrije tijd schreef hij gedichten die voornamelijk de oorlogssituatie, het communisme c.q. socialisme, klassieke muziek & de liefde als onderwerp hadden. Het is mij vooralsnog onduidelijk of er tijdens zijn leven ooit iets in druk is verschenen.

Nadat hij in juni 1943 geweigerd had te voldoen aan de oproep voor verplichte tewerkstelling in Duitsland, dook hij onder bij de familie Inkelaar te Middelie.

Hier luisterde hij naar de Engelse zender en noteerde de berichten, welke vervolgens door de onderduikgever in het dorp werden doorgegeven. Eskens verspreidde in een later stadium ook *De Waarheid*, verzag onderduikers van bonkaarten en was als lid van het verzet betrokken bij overvallen op distributiekantoren, bevolkingsregisters en het verwijderen van explosieven onder bruggen, duikers en sluizen. Om maar enkele activiteiten te noemen.

Als gevolg van verraad werden Eskens, zijn onderduikverstrekker (tevens aanstaande schoonvader) en een ondergedoken joods echtpaar op 24 februari 1945 's nachts in Middelie gearresteerd. Tijdens een verhoor in Oosthuizen zou Eskens alle schuld op zich genomen hebben.

Via het Huis van Bewaring te Alkmaar werd hij overgebracht naar het HvB-Weteringschans te Amsterdam en op 12 maart 1945 als represaillemaatregel, voor de tijdens een vuurgevecht met het verzet omgekomen SS Hauptscharführer Ernst Wehner een dag eerder, tezamen met 29 gevangenen uit het Huis van Bewaring naar het Eerste Weteringplantsoen gebracht en met drie salvo's geëxecuteerd. De stoffelijke overschotten bleven lange tijd als waarschuwing liggen, voordat ze op een open vrachtwagen werden afgevoerd.

Het Monument "De Gevallen Hoornblazer" dat geschonken werd door de Heineken brouwerij herinnert hier nog aan.

© Anneke Moerenhout

Flierefluiter's dood *(In memoriam A.M. de Jong)*

Toen plotseling Flierefluiter weggleed uit dit leven
En zijn Merijntje eenzaam achterliet
Die zonder hem en lust'loos van verdriet
Weer verder moest door Brabant's dreven,

Was het bij ons zelve even,
Of een goede makker ons verliet
Zijn ziel, zijn stem, zijn fluitelied
Stond immer in ons hart gedreven

Hoe hebben wij dien zwerver vaak benijd,
Die altijd vrij de landen kon doorkruisen,
Terwijl wij langzaam sleten in de huizen
Doelloos levend naar de eeuwigheid.

Zo rust dit rustloos hart bij Moeder Aarde,
Die voor haar Zoon de liefste plek bewaarde

(Oktober 1943)

De werkelozen (*Werkeloos III*)

Zij hebben weer een stukje hoop gelaten
Ook deze dag bracht hen dezelfde deun:
Het eeuwig dreut'len langs de straten
Met enig doel: Maatschappelijke Steun.

Zo slijten deze ongebruikte krachten
En niets dat in hun arbeidsdrift voorziet
Dan 't eindeloze, moedeloze wachten
Of 't leven hen nog de kans op werken biedt....

Hoe kunnen zij die smaad verduren
Dat vruchtbar' aarde wordt als zand,
En schepen niet de golven schuren,
Wijl iedre vezel van hun lijf zich spant
Dwars door de weerstand heen van zee en land,
Zò schip als ploeg te mogen sturen?

(1943)

In 1945 verschijnt bij J. Muusses te Purmerend de bundel (124 blz.) *Voorbij - herinneringen aan Johan Eskens* in een oplage van 200 exemplaren. "Herinneringen aan" is mogelijk enigszins verwarrend, aangezien het boek alleen maar gedichten van Eskens bevat. Het één en ander wordt verklaard op pagina 3 van de bundel:

Van een vogel

*Kijk eens in dien hoogen boom,
Daar zit een vogel, hij zingt loom
Hij zingt van: wiede wiede wiet,
Zoo klinkt het vrolijk lied
Als de zon schijnt in gloed
Dan is het tijd voor de broed
Alle vogels zitten op het nest,
En doen opper hun best*

Dit simpele versje, geschreven op 8-jarigen leeftijd, was de inleiding van een lange reeks gedichten. Dit boekje heeft niet de bedoeling van een gedichtenbundel, maar als dankbare herinnering aan onzen zoon Johan. Hij is gefusilleerd door de Duitsers voor zijn ideaal den 12en maart 1945 in het Weteringplantsoen te Amsterdam op 20 jarige leeftijd.

Johan Eskens ligt begraven op de ere-begraafplaats te Overveen

© Eerebegraafplaats Bloemendaal

bronnen: Eerebegraafplaats Bloemendaal / Fedor de Vries & Anneke Moerenhout / traces of war.com

De haven (*Werkeloos II*)

Geen geur van zout en vis dreigt hier meer door.
De laatste visser schijnt allang begraven,
Want op de arbeid wijst geen spoor

Waar bleef de roem van d' oude generatie,
Die toch zo trots de zeeën eens regeerd':
Geen schip herinnert meer aan vroeg're statie.
't Al' is tot roest en wrak gekeerd.

De zee bruist voort in eend're deining,
Maar nergens, waar mijn oog zich richt,
Zie ik de fijne, heldere omlijning:
Een vissersschuit, die fier de golven zicht.

De akker (*Werkeloos I*)

Nu zingt niet meer het ruisend lied
Van koren langs de wegen:
Het is of God dit land verliet
Waar nu alleen nog onkruid schiet,
Dat woekert in de regen....

De leeuwrik stijgt nog jub'lend uit
En roept de werkers wakker;
Maar niemand hoort dit blij geluid.

Verlaten blijft de akker....

Waar is de zaaier en het zaad,
Dat hij in brede zwaaien
Met altijd eend're regelmaat
Zo machtig in de aarde slaat:
Wie zal het graan weer zaaien?

De ploegstaart ligt vergeten om,
Geen handen die besturen.
De zeis, die eens zo glanzend glom
En rinkend ruste zwijgt nu stom
Hoe lang moet dit nog duren

Zie ginds

Zie ginds komt de stoomboot
Uit Duitsland weer aan
Hij brengt ons vluchtelingen
Ik zie ze al staan:
Hoe slecht zijn die mensen
Toch allen gekleed
Dat komt van de oorlog
Die maakt iedereen wreed.

Zie ginds trekt een leger
Met het dodende staal.
Men leest in de kranten
Als een droevig verhaal:
Dat is de beschaving
Van de twintigste eeuw,
Die voortgaat met moorden
En wegsmelt als sneeuw.

Zie ginds gaat een vliegtuig
Met bommen belaan
Bij tientallen neer
En doden op hun beurt
Nu duizenden weer....

Zie ginds drijft wat wrakhout
Van schepen, vergaan
Op het strand liggen mensen
Toch allen zó wreed?
Zij moorden en zeggen
Dat dit beschaving heet?

“O mensen O mensen
Houdt op met dit leed
En kijk naar de beesten,
Die zijn niet zó wreed
En denk aan de toekomst
Van uw zorgeloos kind,
Vecht mee tegen d'oorlog
Die de mensheid verslindt.”

(St Nicolaas 1939)

Opgedragen aan mijn kameraden
(G.Schuurman, K de Boer & M van der Staal)

Nog ligt de nacht op onze lage landen
En in het duister wachten zij gelaten af.
De dood is nu voor hen een ware straf:
Want niet voor rust bezaten zij hun handen.

Plots valt door de morgen het eerste schot,
Trilt even nog na in de sluim'rende straten
En lost zich dan op in de eind'loze klaarte:
Eén hunner zijgt neer op het stenen schavot.

Zij trachten ons verzet in bloed te smoren
Zij denken zò weer sterk en vast te staan.
Maar wij - wij vechten door - wij zullen gaan
Waar zij, die hier nu rusten, zijn verloren!

(Zomer 1942)

Slagveld

Ik zag ze gaan, marcherend door de straten,
Met lachende gezichten & een hart vol moed.
Geen van hen dacht aan de moordende granaten,
Het was of zij de oorlog vergaten -

Nu rusten ze uit tussen scherven en bloed.

(November 1940)

Bede

(Opgedragen aan Elly)

Meisje, met je zachte ogen,
Waar in ik altijd Liefde vond
Met je fijne licht-bewogen
Wimpers, en je roze-rode mond

Ik zou toch zo graag eens willen,
Dat jij mijn sim'ple taal verstond.

(24 september 1941)

Jaarwisseling

Over de sneeuw witte wereld luiden
De klokken: zware slagen doortrillen de nacht.
Boten fluiten en toet'ren: En wij weten
Dat weer een jaar tot z'n eind is gebracht.

Ik weet haast geen mensen, die vrolijk waren,
Bij het ontvangen van dit Nieuwe Jaar,
Men gevoelde alleen de dreigende gevaren -

Buiten in de sneeuw staat het oude jaar

Soms komt er een lach door de stilte gedrongen,
Dan zwijgt alles weer: 't Oude gaat voort
Met moeizame schreden: ergens wordt luid gezongen
En soms wordt door gegil van een jazzband de stilte verstoord

Zijn kleren zijn oud, verscheurd en versleten
Hij voelt zich beroerd - 't is alles zo schril
Zijn tijd is voorbij: nu is iedereen hem vergeten,
Die eens ingehaald werd op 't zelfde gegil

Vermoeid door de lange tocht over de aarde
Door de vele ontberingen, die hij had doorstaan,
Is hij inééngezonden op de hard bevroren aarde -
De enige, die hem ziet, is de geelzilveren maan.

Weer zag hij zich gaan door de poort der tijden,
Langs de weg, die hem tot de wereld had gebracht:
Hij had gedroomd van gelukkiger tijden,
Maar in wezen was alles geweest als de nacht.

Hij was gegaan over de helrode akkers,
Gekleurd door het bloed uit deez' hevige strijd,
Daar had hij gevonden onze gesneuvelden makkers,
Die der bittere levensmaak waren bevrijd.

Hij had gezien: Israëls kind'ren vrouwen en mannen,
Die als beesten waren omgeven door prikkeldraad,
Voorgoed uit de Maatschappij verbannen,
En als verraders door velen gehoond en gehaat.

In de dagen van mei had hij ons zien strijden:
De soldaten te land, de mariniers ter zee, -
Hij had de koningin naar Engeland zien vluchten:
Zij nam onze moed en dapperheid mee!

De soldaten, zij hadden zo dapper gestreden,
Met 't nutt'loze geweer tegen onbestrijd'bare kracht:
Zij waren vol moed voor de mortieren getreden
En tot pulver gereden, verslagen door t  grote macht!

Hij had de bommen op de steden zien vallen:
Rotterdam bedolven onder 't walmend puin,
Hij had het bloed door de straten zien golven,
Toen werd ons landje een Graventuin....

Weer hoorde hij de kreten der strijdende Belgen,
Die niet wisten, waar hun dood of hun leven was,
Weer zag hij de Duitse draak hun land verzwelgen
Met ontomb're snelheid, en 't veranderen in as,

Weer hoorde hij de juichende Fanfares der trompetten,
Toen de Duitsers Parijs binnenrukten, waar Frankrijk verloren had.
Hoorde hij 't rythme hunner schreden, toen ze 't land bezetten,
Weer zag hij de ruine van Duinkerken, dat eens was een stad

Weer zag hij de machines storten in de golven, -
Evenals een Adelaar, die duikend z'n prooi vindt
Dan werden ze door de stortzee n bedolven,
D'ontzag'lijke zee, die alles overwint!

Dan vraagt hij zich af, hoe lang 't nog zal duren,
Hoe lang nog deze strijd om 't egoistisch bestaan,
Hoeveel mensen zullen ze nog de dood insturen
Hoeveel volk'ren in ellende en armoede vergaan?

Zal, als ook dit jaar weer afscheid moet nemen,
De Wereld gelukkig, hernieuwd en herschapen zijn?
Zullen de mensen zich dan met elkander verbreed'ren,
Zal dan de mensheid gelukkiger zijn?

Misschien dat ze dan van geen oorlog meer weten,
Misschien zijn ze dan het strijden moe!
Als zij ook maar de moordende wapens vergeten:
Dan gaan wij snel naar de Wereldvre  toe!

Hij weet het niet - slechts zijn 't vage gedachten,
Fantasie n van   n, die de wereld verlaat,
De wereld, zo arm zonder mensen, die lachen

Dan dekt de sneeuw zijn gerimpeld gelaat

Langzaam verdwenen de fantastische beelden,
In z'n oren hoorde hij zacht nog een juichende kreet -
Nog even zag hij de bloedrode vanen zwenken -
Dan zweeg zijn hart en zijn ziel vlood heen

Daar ligt hij dan, door de hele wereld vergeten
't Oude jaar - 't nieuwe jaar trad daareven in
Plots barst er los "duizend-bommen-regen"
"Happy-Newyear" - geen slecht begin!

(Januari 1941)